

De Josep Maria Llompart a Marià Villangómez¹

per Jaume Marí Prunella

He consultat un total de quaranta-quatre papers de l'Arxiu Marià Villangómez que exemplifiquen la relació, professional i amistosa, de Josep M. Llompart i el poeta eivissenc. Aquests papers van del 4 d'abril de 1955 fins al 24 de desembre de 1989, i només un no està datat. Els formats són diversos: folis, fulls manuscrits i quartilles mecanografiades, part dels quals encapçalats amb els timbres següents: *Círculo Mallorquín de Palma de Mallorca* (1), *Papeles de Son Armadans* (5), *Editorial Moll* (17), *Servicio Hidráulico Baleares* (1), *Associació d'Escriptors en Llengua Catalana* (2) i *Josep Maria Llompart* (2). La resta són documents manuscrits als quals cal afegir tres dibuixos de Vicent Calbet per a l'edició d'*El cop a la terra* i

Els actors i les actrius que varen representar *S'asamblea de ses dones*, en versió de Marià Villangómez, que sortí a saludar (foto: Josep Buil Mayral; *Enciclopèdia d'Eivissa i Formentera*).



vuit notes de Camilo José Cela, director dels *Papeles de Son Armadans* durant l'època en què hi treballava Josep Maria Llompart (6 de mecanografiades i 2 targetes). Entre aquest material cal destacar de manera significativa el pròleg de Llompart a *El cop a la terra* que, amb vuit fulls mecanografiats, ocupa part de l'argumentari dels quatre documents epistolars datats entre el 6 d'octubre de 1961 i el 28 de febrer de 1962.

La frustrada publicació d'*El cop a la terra* per part de l'editorial d'en Cela té, però, una llarga història, i Villangómez en fa esment a l'article «Moments de la història de la publicació d'*El cop a la terra*».² Aquesta història s'inicià el 7 de maig de 1956, data en què Llompart comunica a Villangómez, en carta manuscrita, que Cela té intenció de llançar una col·lecció de poesia catalana. El 16 del mateix mes Llompart n'amplia la notícia:

«Crec que ja vaig dir-te qualque cosa dels projectes de l'editorial "Papeles de Son Armadans". L'amic Cela, que en un dit i fet ha llançat una revista gairebé sensacional –per mi que té pacte amb el dimoni–, vol ara posar en circulació tres col·leccions de poesia: "Colección Juan Ruiz", de poesia castellana; "Col·lecció Joan Roïç de Corella", de poesia catalana, i "Colección Juan Rodríguez del Padrón", de poesia gallega. Personalment, l'empresa em sembla magnífica. Els llibres seran d'un format semblant al dels "Papeles" i faran unes 110 a 125 pàgines. Repassant els possibles noms per als primers volums de la "Joan Roïç de Corella", hem pensat amb tu.»

El 24 de maig, Llompart agraeix a Villangómez la seva promesa col·laboració a la "Joan Roïç de Corella" i afegeix que la col·lecció s'iniciarà cap al desembre, «de manera que tens tot l'estiu i tardor per crear títol al teu recull i revisar-lo bé». El 6 de juny del mateix any, també en carta manuscrita, Llom-

1. Aquest escrit és un extracte de la primera part de la conferència realitzada a Binissalem el propassat 3 d'abril, dins el cicle *De Llompart als nostres escriptors. Curs de Literatura Moderna a les Illes Balears*, amb motiu de l'Any Llompart. El títol d'aquesta conferència («Marià Villangómez, assajant un nou camí cap al realisme social amb *El cop a la terra*») fou establert per la Fundació Mallorca Literària. Atesa la llargària del document original, he preferit fer esment en aquest escrit només d'una part corresponent a alguns dels 44 papers enviats per Josep Maria Llompart a Marià Villangómez que formen part de l'Arxiu Marià Villangómez de l'IEE, i deixar per a més endavant, o per a un altre format, un resum de l'anàlisi d'alguns poemes del llibre *El cop a la terra*. Pel que fa a la reproducció dels textos, val a dir que no s'hi ha fet cap mena de modificació. Vull aprofitar l'avinentsa per agrair a Gerard Móra Ferragut, vocal coordinador dels fons d'arxiu de l'IEE, la disponibilitat i la paciència que va tenir amb mi a l'hora de seleccionar i enviar-me els documents sol·licitats.

2. *Eivissa*, núm. 35 (2000), p. 4-6.



Marià Villangómez, el 1953 (fotografia: arxiu família Villangómez)

part recorda a Villangómez que no s'oblidi d'enviar el llibre en qüestió, i aprofita l'avinentsa per demanar-li un poema solt per als *Papeles*. Villangómez, a *El llambreg en la fosca*, comenta que el seu llibre «necessitava un títol, cosa que a vegades comporta recerques i vacil·lacions.»³

El 8 d'agost de 1956, Villangómez ja ha enviat *El cop a la terra* a Llompart i aquest li comenta el següent:

«El llibre, de punta a punta, m'ha semblat immillorable, tal volta el més reeixit que ha sortit de les teves mans (...). Llegint *El cop a la terra* he hagut de pensar en el millor Costa i Llobera –el de *Horacianes*, el de «Crepuscle a la vora del Nil»– o en la Castella espiritualitzada d'Antonio Machado». Més endavant afegeix que el llibre ha estat aprovat pel consistori dels «Papeles», però que en-

cara no li pot dir res sobre la data de publicació; que ha traduït el poema «El vell» i que juntament amb tres o quatre poemes més «es publicarà a la revista, com un petit «tràiler» del llibre».

En aquestes dues darreres cartes, Llompart també anuncia el seu casament amb Encarnació Viñas i demana a Villangómez un lloc a Eivissa per passar la lluna de mel. El 6 de maig del 56 li notifica que

«La segona quinzena d'agost vindrem a Eivissa de viatge de noces (...).»

I li pregunta:

«Saps tu qualque hotel decent, que no sigui massa car ni massa turístic?»

Però a la carta mecanoscrita del 8 d'agost del mateix any Llompart comenta que el casament del dia 16 s'ha ajornat fins el 30:

«Arribarem a Eivissa, si Déu vol, el dilluns, 3 de setembre. Tenim ja resolt, mercès a les teves indicacions, el problema de l'estada a Santa Eulàlia.»

El pacte de Cela amb el dimoni començava a manifestar signes d'esgotament en detriment del poeta eivissenc.⁴ El 24 de febrer de 1957, Llompart escriu que la col·lecció «Joan Roïç de Corella» retarda la seva sortida per raons complexes i afegeix, tot mantenint les esperances, que després del llibre d'en Blai [*Comèdia*] sortirà el d'en Villangómez. També li comenta que al número XII de la revista es publicaran «El vell» i «L'home dels camps», tot refermant que en *El cop a la terra* «hi ha una gran unitat i que molts dels seus poemes, extrets del conjunt, perden una mica de sentit.» Sobre la traducció d'ambdós poemes, Llompart escriu:

«A «L'home dels camps», he procurat conservar el ritme de l'alexandrí. M'han sortit –és clar– uns alexandrins un poc d'anar per

casa, però, al cap i a la fi alexandrins. La versió és, per tant, un poc més lliure que la de l'altre poema. Alguns adjectius han hagut d'ésser substituïts per altres més o menys equivalents i qualche paraula ha estat sacrificada. Tu diràs què et sembla. La traducció de «El vell» és més cenyida. M'he esforçat, d'altra banda, en donar-li una música semblant a la del teu vers lliure –aquest vers lliure que en les teves mans pren una personalitat tan marcada–. Se m'hi ha escolat, per ventura, massa assonàncies; algunes, emperò, eren del tot inevitables si no es volia capgirar excessivament el sentit del poema.»

El 20 d'abril de 1957, Llompart transmet a Villangómez que, en els seus poemes,

«Cela hi ha trobat ressonàncies dels poetes metafísics anglesos i que en Caballero Bonald els ha comparats a Rilke.»

Alhora li manifesta el seu desig per tal que doni una lectura d'*El cop a la terra* a Mallorca, cosa que va fer al Círculo Mallorquí.⁵ Quatre dies després, el 24 d'abril de 1957, Cela envia una nota a Villangómez en què li expressa el que seria definitiu al cap de poc temps:

«Las col·lecciones Joan Roïç de Corella y Juan Rodríguez del Padrón ya veremos qué suerte corren. La de Juan Ruiz –lo digo con mayor pena que preocupación– no es buena (...) la poesía, no debemos engañarnos, no interesa al lector español.»

A la carta del 9 d'abril de 1958, Llompart demana una col·laboració a Villangómez en vista a un número que «Papeles» vol fer en homenatge a Vicente Aleixandre, Dámaso Alonso i García Lorca. Villangómez, segons allò que ell mateix confirma al pròleg de *La miranda / Declarat amb el vent*,⁶ hi envià el que posteriorment seria «Homenatge a García Lorca» amb el títol «Federico

3. Villangómez, M. (2000). *El llambreg en la fosca*, p. 255. Jean Serra, en un estudi comparatiu de la poesia de Machado i de Villangómez, puntualitza que el títol «li fou suggerit pels següents versos d'Antonio Machado: «Un golpe de ataúd en tierra es algo / perfectamente serio», del poema «En el entierro de un amigo» del llibre *Soledades*.» [Serra, J. «La poesia d'Antonio Machado a la poesia de Marià Villangómez», dins *Retrats. Marià Villangómez*. (2004) AELC, p. 43].

4. Villangómez, M. (2000) *El llambreg en la fosca*, p. 254-262.

5. Ídem, op. cit., p. 257.

6. Villangómez, M. (1977) *La miranda / Declarat amb el vent*, IEE, p. 7-22.

García Lorca”, poema inclòs al llibre *Declarat amb el vent*.

El 8 de setembre de 1959, Llompart encara manifesta esperances sobre la publicació d'*El cop a la terra*:

«Sembla que *Comèdia* –per fi!!!– arriba a port. El llibre ja està aprovat per la censura i és molt probable que pels volts de Nadal estigui en el carrer. Si aquesta primera experiència no resulta massa dramàtica, provarem, tot seguit, de treure *El cop a la terra*.»

És evident que aquesta intenció no es va dur a terme, i el 6 d'octubre de 1961 Llompart comunica a Villangómez, en carta mecanografiada, que deixa els *Papeles de Son Armadans* i que comença a treballar a can Moll:

«O sigui que finalment –mira per on– hauré d'intervenir en la publicació de “El cop”, segon volum de la col·lecció “Balenguera”.»

Durant el període en què Josep Maria Llompart exercí de secretari dels *Papeles de Son Armadans*, Villangómez hi col·laborà cinc vegades: al número 12 (1957), amb els poemes “El vell” i “L'home dels camps”; al número 32 i 33 (1958) amb “Federico García Lorca”; al suplement del número 57 (1960), amb el poema “Formentor”; al número 43 (1959), amb un article sobre el Grup Ibiza 59, i al número 58 (de gener de 1961), amb una ressenya del II Saló Internacional de Pintura celebrat a la galeria El Corsario.

Gairebé un mes després, en carta datada el 2 de novembre de 1961, Llompart notifica a Villangómez l'enviament del pròleg per a *El cop a la terra*, li demana si l'accepta i que si és així el llibre sortirà “cap a la censura”; alhora, també li diu que dels tres dibuixos d'en Vicent Calbet, només se'n podran reproduir dos, una qüestió que explica a la carta del 28 de febrer de 1962.

En carta mecanoscrita del 16 de novembre de 1961, Llompart manifesta estar contentíssim pel fet que a Villangómez li hagi agradat el pròleg que li envià, i en una altra no

datada,⁷ el mallorquí li anuncia el següent:

«D'acord amb la teva indicació –dels motius de la qual em faig ben bé càrrec– he substituït els qualificatius d'Eivissa que emprava en el pròleg, per aquests altres dos: “antiga i blanca” que no podran ferir la susceptibilitat de ningú. ¿Et sembla bé?»⁸

Per últim, a la del 28 de febrer de 1962, Llompart li comunica que uns quants exemplars d'*El cop a la terra* ja han sortit cap a Eivissa i que el motiu pel qual no fou inclòs un dels tres dibuixos de Calbet fou perquè, com que Villangómez no els envià tots alhora,

«El darrer que m'enviaves ja no va arribar a temps. Què hi farem! El llibre ja estava paginat i hauria estat un seriós entrebanc voler fer-hi afegits.»

Els escrits de Llompart al poeta eivissenc encara han de durar uns quants anys més, sempre amb comiats d'afecte que, en general, van acompanyats dels records de la seva muller Encarna. Els del 20 de gener i 3 de maig de 1964 fan referència a la darrera obra poètica de Villangómez, *Declarat amb el vent*. I els del 22 d'octubre, 2 de novembre de 1964 i 2 de febrer de 1965, a l'edició de *La literatura moderna a les Balears*. En relació amb aquesta edició, en la carta del 22 d'octubre Llompart comenta:

«Hem començat a imprimir la meva “*Literatura moderna a les Balears*”, i ara vaig aplegant el material gràfic que ha d'il·lustrar-la. Com que parlo prou –i bé!– de la teva obra, trobo que no hi pot mancar una fotografia teva (...) Una fotografia, per exemple, feta en el curs d'una excursió i amb un fons de paisatge.»

I Villangómez li n'envià dues,

una de les quals és la que surt al llibre prop de la costa de Corona feta per en Baltasar Porcel. I a la del 2 de febrer remarca:

«T'agraesc de tot cor el judici tan afalagador i tan benèvol que t'ha merescut el meu llibre. Tinc en molta estimació el teu criteri, i he de confessar que els teus elogis m'han fet efecte. En realitat jo no he pretès escriure més que una obra informativa, gairebé propagandística: contribuir a què el públic s'interessi per la nostra literatura.»

L'extensió emprada a l'obra de Llompart en referència a l'autor eivissenc és només de dues pàgines, però hi ha quelcom que m'ha cridat l'atenció, i és quan Llompart esmenta que Villangómez no ha provat fortuna en la narració i el teatre.⁹ Per contrarestar aquesta afirmació, fixem-nos en el que Antoni Nadal escriu al número 40 de la revista *Eivissa*:

«(...) però encara causa més admiració el domini que té de la forma, tant en vers com en prosa, que l'acosta, per la solvència, al de Carner, Foix i Espriu. La seva obra dramàtica, menys difosa que la poètica i la narrativa, té igualment una gran qualitat intrín-

Marià Villangómez (arxiu familiar).



7. C-239 604.

8. Els adjectius originals eren “temorega i desempaçada”.

9. Llompart, Josep M. (1964). *La literatura moderna a les Balears*, Editorial Moll, p. 182.

seca, però si pensam en l'escassa tradició teatral eivissenca –Villangómez va ser el primer dramaturg eivissenc publicat en el segle XX– i l'hegemonia del teatre en castellà dins la mateixa època, ens adonarem que l'aspiració a la normalitat que hi batega la faria més digna, si fos possible.»

És evident que el teatre villangomià és poc comentat al llarg de la correspondència consultada; Llompart només hi fa referència un cop, i és a la carta manuscrita del 14 de juny de 1989: «Moltes gràcies per la bella adaptació de la comèdia de Shakespeare. Jo també he servat una memòria gratíssima d'aquella primera representació al Polvorí. No recordo per quin motiu havia vingut a Eivissa, però encara em sembla veure aquells admirables, deliciosament inexperts actors eivissencs movent-se en una perfecta atmosfera d'imatge».¹⁰ L'any 1976 Llompart presentà l'estrena de *S'assemblea de ses dones* d'Aristòfanes en versió de Villangómez. Al pròleg de l'obra, editada el 1978, l'escriptor mallorquí canvia en certa manera el parer manifestat, pel que fa a l'àmbit teatral, a *La literatura moderna a les Balears*:

«El poeta, que en la seva joventut experimentava una evident atracció cap al teatre, fins al punt

de compondre unes peces dramàtiques que segurament no seran publicades fins que no es faci l'edició crítica de les seves obres completes, retornava, en el ple de la maduresa, a aquella sol·licitació juvenívola. I deixava ben provada la seva capacitat per al gènere.»

L'any 1964, el d'edició de *Literatura moderna a les Balears*, les obres teatrals de Villangómez ja havien estat escrites, però no editades. No sabem, per tant, si Llompart coneixia totes les obres teatrals de l'autor eivissenc malgrat la relació epistolar mantinguda entre ambdós escriptors.

Tot continuant cronològicament amb l'enviament que havien deixat més amunt, a la carta del 25 de setembre de 1969, Llompart li agraeix l'exemplar dedicat de l'*Antologia*¹¹. La carta del 18 de gener de 1972 fa esment, conjuntament amb la del 28 de gener i la del 2 de febrer, al premi "Les Illes d'Or", al jurat del qual figurava Marià Villangómez. A la primera de les tres, però, Llompart també agraeix al poeta eivissenc el «volum de traduccions poètiques» on apareix traduït un poema d'Alberti que Llompart ja havia traduït «fa quatre o cinc anys». Es refereix al poema "Retornos de una isla dichosa" ("Retornos d'una illa venturosa"). El llibre en qüestió era *Versions de*

poesia moderna, editat per Polígrafa l'any 1971. L'11 de març de 1976 Llompart felicita Villangómez per l'«esplèndida versió de *La vigília de Santa Agnès*». El poema del poeta romàntic John Keats va aparèixer al número 7 de la revista Eivissa l'any 1975 amb el títol «*La vespra de Santa Agnès*». A la carta del 12 de desembre de 1980 Llompart diu a Villangómez que li estaria molt agraït que formés part del jurat dels Premis Ciutat de Palma 1980 conjuntament amb Josep Piera, Pere Gimferrer, Damià Huguet i Bartomeu Fiol.

El 16 de març de 1981 Llompart li comunica la propera aparició, a l'editorial «3 i 4 de València», del llibre *La Capella dels Dolors i altres poemes*, li agraeix el «llibre de temes eivissencs i formenters», i afegeix:

«N'Encarna i jo hem llegit amb vertadera emoció les amables al·lusions que ens fas.»

El llibre a què fa referència és *Alguns escrits sobre les Pitiüses*, editat per l'IEE l'any 1981. En la darrera secció, a l'apartat "L'illa de Formentera",¹² Villangómez comenta el que pot ser una síntesi de la seva marcada amistat amb l'autor mallorquí:

«En Llompart, que ha visitat en diverses ocasions Eivissa, on tant l'hem apreciat, és la primera vegada que ve a la Pitiüsa meridional. Quan vaig començar a tractar el Llompart jove, s'iniciava en la poesia i era ja un crític literari



A l'esquerra, Marià Villangómez, els anys 50 (fotografia: arxiu de la família Villangómez).

10. Aquesta adaptació de *Somni d'una nit d'estiu* va ser estrenada «el 28 de juliol de 1979 al Polvorí, l'edifici del baluard de Santa Llúcia, pel GAT, sota la direcció de Merche Chapí, amb el títol *Sòmit d'una nit de Sant Joan* amb personatges foravilers.» El 24 de juny de 1989 se'n feu una nova versió, diu Nadal, amb el títol definitiu i personatges vilers. L'adaptació eivissenca del *Somni d'una nit de Sant Joan* va ser publicada, amb alguns canvis estilístics, l'any 1989. (Nadal, A. "Aproximació a l'obra dramàtica de Marià Villangómez", *Eivissa*, núm. 25 (1994), p.40-46).

11. Es refereix evidentment a l'*Antologia poètica* publicada per Selecta l'any 1969 i prologada per Tomàs Garcés.

12. p. 176-177.

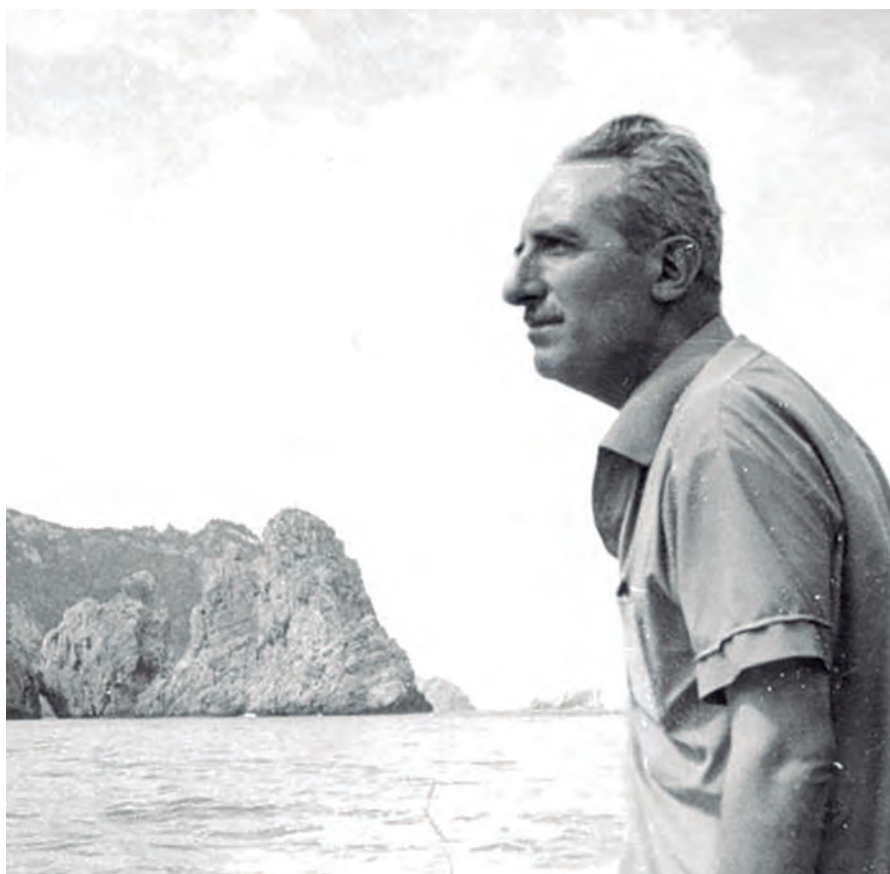
respectable. (...) M'ha fet un pròleg admirable, m'ha dedicat comentaris, ha intervingut en publicacions meues, sempre ens hem anat veient o escrivint. M'alegra comprovar la gran pujada d'aquest amic, que a més s'ha convertit en un important propulsor de la nostra cultura i en un home representatiu. És el digne president de l'Obra Cultural Balear, i com a tal ve a parlar en l'acte de l'Obra a Formentera.»

I acaba dient:

«Som a la Formentera de faixes estretes de terra, amb paratges d'atractívols bosquets, per on he d'anar aviat, a trets vorejant l'aigua, en direcció al port. En el cotxe que condueix n'Esperança,¹³ tornaré a veure aquest paisatge, on terra i aigua es mesclen, acompanyat per la conversa d'en Llompart i n'Encarna.»

El 15 de desembre de 1983, Llompart felicita Villangómez en nom seu i en el de l'Associació d'Escriptors en Llengua Catalana per la concessió de la Medalla d'Or de les Illes, una felicitació que es repeteix

Villangómez
i Llompart
mantingueren
una intensa
i fructífera
relació
professional,
amistosa
i epistolar



A dalt, Marià Villangómez en la fotografia que li va fer Baltasar Porcel, davant ses Torretes.

a la carta del 21 de desembre de 1983, i que també serveix «per les belles versions d'Apollinaire». El 20 de febrer de 1984, Llompart demana a Villangómez una col·laboració en els volums antològics amb motiu del 50è aniversari de l'editorial Moll. El 9 de març de 1984 Llompart li agraeix el «magnífic Leopardi», li dóna l'enhorabona pel Premi de la Crítica, i aprofita l'avinentesa per comunicar-li la seva col·laboració a l'antologia del cin-

quantenari de l'editorial Moll i la participació a la col·lecció MOLU d'Edicions 62 i La Caixa amb el volum *Poesia galaico-portuguesa*, que aparegué l'octubre de 1984. El 2 de juliol de 1985 demana al poeta eivissenc la seva col·laboració en una taula rodona a la Universitat Catalana d'Estiu juntament amb Pere Calders, Joan Fuster i Jordi-Pere Cerdà. El 3 de març de 1987 Llompart li agraeix els tres volums de poesia completa.¹⁴

La darrera carta consultada és la del 24 de desembre de 1989, en què Llompart lamenta l'absència de Villangómez a la festa de l'Obra Cultural Balear i li comunica que espera amb interès el llibre *Els llocs viscuts* «i els tres volums de Columna».¹⁵ Llompart, a més, comenta a l'escriptor eivissenc la propera aparició de *Jerusalem*¹⁶ i li anuncia «provatures per a un altre llibre que potser es titularia *Spiritual*»¹⁷ i que tal volta significaria la meva jubilació com a poeta».

JAUME MARÍ PRUNELLA ■

13. Esperança Bonet.

14. Edicions del Mall havia publicat les *Obres completes. Poesia* de Villangómez en tres volums el desembre de 1986.

15. *Llocs viscuts* no va ser editat fins l'abril de 2012. Abans, *El llambreig en la fosca* ho fou el desembre del 2000. Llompart, per tant, no va rebre mai el llibre esperat. Pel que fa als tres volums de Columna, es refereix a les *Versions de Poesia I, II, III*, aparegudes el gener de 1991.

16. *Jerusalem* fou editat el 1990 per Edicions 62 dins la col·lecció Els llibres de l'Es-corpí, Poesia, núm. 135.

17. *Spiritual* fou editat l'any 1992 per Edicions 62.